

NEOPRICININA SAU ANTIUOPIA LUI SOROKIN
(*ZIUA OPRICINICULUI*, 2006; *KREMLINUL DE ZAHĂR*, 2008)

Antoaneta OLTEANU

In this paper are discussed the two last novels of Vladimir Sorokin, *The Day of the Oprichnik* and *Sugar Kremlin*. Being a sort of author's return to the classic tradition of Russian novel, of Russian literature, these works are dealing about the role of Russian writer facing Power and life in contemporary Russia. Using the antiutopian mask and describing late medieval Russian of the tsar Ivan the Terrible, Vladimir Sorokin struggles using the weapons of literature with the autocratic tendencies of nowadays power structures in Russia, mainly being interested in the active role of the writer and no more in revolutionary expressive choices.

Key-word: contemporary Russian literature, traditional Russian literature, antiutopia, the struggle with the Power

Ultimele două romane ale lui Sorokin, primite foarte bine și de presa literară rusă, sunt *Ziua opricinicului*¹ și *Kremlinul de zahăr*², marchează într-adevăr o schimbare de direcție a scriiturii lui Sorokin. De la utopiile descrise în *Grăsimea albastră* și *Gheața*, scriitorul ajunge la genul antiutopiei, atât de iubit de literatura rusă, inclusiv de cea contemporană. Referindu-se la primul roman din această dilogie, Sorokin spunea: „Noi trăim într-o societate construită de Ivan cel Groaznic, iar cartea aceasta vorbește, firește, despre contemporaneitate și despre Moscova ca stat în stat”. Așa cum am văzut, preocuparea actuală a lui Sorokin o constituie mai degrabă conținutul, mai puțin forma. Abordarea de tinerețe, provocatoare, este lăsată la o parte, scriitorul abordând de data aceasta chestiuni foarte serioase. Și, paradoxal, Sorokin ajunge să calce și el pe urmele literaturii clasice ruse pe care a tot condamnat-o. Literatura, inclusiv cea contemporană, este obligată să tragă un semnal de alarmă dacă societatea, politicul au apucat-o pe un drum greșit. Literatura are încă o menire socială, spune și Sorokin, chiar dacă mai polemizează încă, măcar aluziv, cu multe dintre

¹ Apărut în limba română la Editura Curtea veche, București, 2008, traducere și note de Mihai și Alexandru Vakulovski.

² Apărut la Editura Curtea veche, București, 2009, traducere și note de Antoaneta Olteanu.

clișeele vechii literaturi (vezi și imaginea dostoevskiană a iubirii care va salva lumea, din finalul romanului *Kremlinul de zahăr*).

Având acțiunea plasată într-un viitor nu prea îndepărtat (anii 2027-2028), romanele sunt consacrate unei realități feudalo-futuriste centrate pe un sistem represiv atotcunoscut în Rusia. Autocrația impusă de Ivan cel Groaznic constituie, se pare, modelul cel mai potrivit pentru ca rușii să strângă rândurile în jurul conducătorului-tătuc priceput, atunci când sunt amenințați de dușmanii din interior și din exterior. Sistemul opricininei, prima poliție secretă dezlănțuită în Rusia, este cel mai viabil pentru salvarea „morală” și politică a Rusiei. Pentru a înțelege mai bine cele două romane, considerăm necesară o paranteză lămuritoare a sistemului opricininei și a contextului în care aceasta a apărut.

Războaiele prelungite din regiunile baltice se dovediseră extrem de împovărătoare pentru statul moscovit. Ivan cel Groaznic fusese nevoit să accelereze organizarea militar-seniorială introdusă de bunicul său pentru a-și mări puterea militară, dar și să extindă serviciul militar în rândurile boierilor, care-și păstrasera până atunci domeniile ereditare (*votcînî*, ocine), fiind, în același timp, scutiți de serviciul militar. Aceste măsuri i-au îndepărtat pe mulți boieri și unii chiar au ieșit din serviciul țarului, alăturându-se lituanienilor. Marii boieri, nemulțumiți de politica lui Ivan cel Groaznic, intenționau să-l aducă la tron pe vărul acestuia, Vladimir, fiul răposatului cneaz din Starița, Andrei. Boierii din Novgorod și negustorii erau de acord să-l susțină pe Vladimir, dacă Novgorodul își va redobândi independența. Pe 3 decembrie 1564, la câteva luni de la trădarea prietenului și sfătuitorului său, cneazul Andrei Kurbski, Ivan plecă pe neașteptate cu țărița Maria și cu copiii în Aleksandrovskaja sloboda, temându-se de posibila trădare a altor boieri. Într-o scrisoare adresată mitropolitului, el își justifica această plecare prin mânia pe care o avea față de boieri, oamenii voievozilor și ai departamentelor, pe care îi acuza de trădare, furt și de lipsa de dorință de a lupta împotriva dușmanilor, proclamându-și, din această cauză, abdicarea (la 3 ianuarie 1565). Temându-se de posibile tulburări în Moscova, pe 5 ianuarie sosi în cele din urmă la el o delegație a boierilor, clerului și târgoveților care-i adresau țarului rugămintea de a se întoarce în capitală.

Acest „abandon” al țarului, care a durat câteva săptămâni, speculat în mod măiestru de către Ivan, după cum vom vedea în continuare, era privit, în Rusia tradiționalistă a acelor vremuri, ca un blestem al divinității. Țarul era tătucul, părintele oamenilor de rând și al seniorilor, unsul lui Dumnezeu pe pământ, glasul acestuia. Rușii, lipsiți de țar prin voința acestuia, se vedeau, în felul acesta, nedemni de atenția pe care le-o acordase divinitatea supremă, mai ales în calitatea lor de popor ales, idee care se conturase, mai ales la nivelul ideologiei religioase, după căderea Constantinopolului. Așa cum și Bizanțul plătise pentru lipsa lui de necredință prin impietatea de a se uni cu catolicii, în urma Uniunii de la Florența, și rușii aveau, se vede, să plătească pentru incapacitatea unora de a-și respecta țarul de drept.

În ianuarie 1565, Ivan al IV-lea hotărî să se întoarcă la tron, dar ceru să i se acorde un domeniu aparte pe care să-l guverneze după cum crede el de cuviință, apanaj ce primi numele de *opricinina*. Această denumire vine de la cuvântul *oprici* ‘în afară de..., cu excepția...’, existent și mai înainte în uz, ce desemna însă un domeniu prin tradiție alocat cneaginelor văduve și membrilor familiilor marilor cneji, aflat la dispoziția acestora. Țarul proclamase că în acest domeniu al său el va fi stăpân suveran, iar Duma boierească va conduce restul teritoriului – *zemșcina*. În *opricinina* intrau, până la urmă, cea mai importantă parte a Rusiei (aproape o treime, iar, în ultimii ani, ajungând la cca 60% din teritoriul Rusiei feudale!), teritoriile centrale și de nord-est din Rusia, cu toate orașele aferente lor, printre care se număra și Moscova. Domeniile membrilor aristocrației fuseseră confiscate și oferite opricinicilor. *Zemșcina* – restul teritoriului –, care dispunea de duma boierească proprie și avea instituțiile ei, era obligată să plătească țarului pentru instituirea noii administrații a opricininei cca o sută de mii de ruble. Mai mult, la o întrunire cu reprezentanții *zemstvei*, țarul le transmise că el are dreptul de a dispune nelimitat de viața și bunurile tuturor supușilor statului moscovit.

În februarie 1565 țarul reveni la Moscova. Ivan al IV-lea își atinsese scopul. Puterea vechii nobilimi fusese înfrântă, fiind creată astfel o nouă nobilime, total devotată țarului autocrat. Privilegiul boierilor de a putea trece din serviciul unui cneaz într-al altuia începuse să fie considerat un păcat împotriva stăpânului lor, un delict ce era pedepsit încă din timpul lui Ivan al III-lea. Vechii boieri nu mai reușiră niciodată să-și recapete drepturile. Regimul autocratic absolutist triumfase. Țarul fusese încurajat în atitudinea sa negativă față de marea nobilime de către mica nobilime, din ce în ce mai invidioasă pe marii boieri și pe bogățiile lor, gata oricând de a-l sprijini pe țar în încercările sale de a submina puterea cnejilor. Unul dintre micii nobili, Ivan Peresvetov, îl susținea pe țar, în scrierile sale, celebre în epocă, îndemnându-l să acționeze cu curaj împotriva boierilor de școală veche. El descria plin de patimă abuzurile acestora și modul în care îi persecutau pe țărani, declarând că numai mâna puternică a unui țar autocrat i-ar fi putut opri și proteja poporul.

Țarul instituiseră o armată specială, a opricininei, care constituia o adevărată forță de reprimare a dușmanilor. Opricinici purtau haine negre, călărind cai de aceeași culoare. La șa aveau agățate un cap de câine și o mătură, fapt ce însemna că îi vânau, îi mâncau și îi măturau pe trădători. După alte mărturii, capul de câine și mătura constituiau un fel de blazon, fiind marcate pe șeile cailor. Intrând în opricinină, oamenii țarului se deziceau de familiile lor, dar și de normele comune ale moralei, jurau credință țarului, promițând să nu aibă nici un fel de legături cu oamenii *zemstvei*. Prin credința cu care slujeau aceștia doreau să ajungă cât mai aproape de tron, de putere și de bogăție. Unul dintre cei mai zeloși slujitori ai țarului a fost Grigori Lukianovici Skuratov-Belski, numit și Maliuta Skuratov (Skuratov cel Mărunțel), căruia Vladimir Sorokin îi „dedică” romanul *Ziua opricinicului*. Opricinicii, aleși dintre *dvoriane*, boierii de viță veche, și

din mica nobilime, s-au stabilit pe domeniile ereditare ale vechilor familii boierești din partea centrală a statului moscovit. Dintre membrii gărzii mai făceau parte și mercenari străini. Foștii proprietari fuseseră exterminați fără milă și unii dintre ei trimiși în teritoriile de curând anexate, de la granițele din ce mai îndepărtate ale statului. Așa cum se vede în romanul sus-menționat, legăturile strânse dintre liderii opricininei – în persoana lui Tataie – și verigile inferioare sunt extrem de strânse. Nu lipsesc privilegiile, o anumită libertate nemărginită pentru membrii confreriei, implicit cea a cuvântului, pentru a se bucura de un atașament necondiționat din partea acestora, de îndeplinirea fără a crâncni a unor sarcini din ce în ce mai nemiloase.

„Cuvântul” monarhului era lege aici: se crease o dumă nouă, instituții administrative, o gardă personală a țarului, formată de opricinici (la început aceștia numărau o mie de persoane, iar, spre finalul perioadei, cca șase mii de angajați). În noile teritorii astfel organizate exista numai boierime a statului, alături de țărani, și ei proprietate de stat, departe de posibila influență a aristocrației feudale, puternice la vremea aceea. Din punct de vedere fiscal, opricinina de bucura, ca și Biserica, de altfel, de o mare libertate – nu se plăteau taxe, exista posibilitatea organizării monastice, dar sub conducerea exclusivă a țarului. Ivan cel Groaznic vedea această instituție ca singura posibilă pentru aducerea pe pământ, pentru supuși, a Împărăției Cerești. Țarul, unsul lui Dumnezeu, își spunea egumen, iar opricinicii lui erau „frați călugări”, care, noaptea, săvârșeau tot felul de ritualuri profanatoare.

La adunarea zemvstvei din 1566, un grup de cneji îl imploră pe țar să desființeze opricinina. La această solicitare, țarul răspunse cu o înăsprire a teroarei sângeroase, circa două sute de petenți fiind uciși. În 1572 țarul dizolvă totuși această instituție. Represiunile au continuat, fără a mai fi însă la fel de dure. Se dovedise astfel că instituția nu reușise să stopeze degradarea continuă a Rusiei din anii din urmă, accentuată de perioadele lungi de secetă și recolte proaste, de epidemiile de ciumă, războaiele cu polono-lituanienii și tătarii¹, precum și de blocada maritimă instituită de suedezi, polonezi și Liga Hanseatică. Din punct de vedere politic însă, opricinina a reprezentat, în ultimă instanță, actul final al luptei pentru unirea pământurilor ruse în jurul Moscovei, element considerat, fără îndoială, pozitiv pentru dezvoltarea Rusiei.

Revenind la realitățile oferite de antiutopia lui Sorokin, opricinina noului Ivan cel Groaznic este mai degrabă Moscova. Așa cum remarca și autorul însuși în interviul citat mai sus, metropola este, în Rusia de astăzi, un adevărat stat în stat. Descrierea sumară a regiunii din vecinătatea Moscovei, în ultimul capitol al romanului *Kremlinul de zahăr*, este semnificativă pentru sublinierea contrastului vădit dintre restul „lumii”, restul Rusiei și domeniul central al autocrației:

¹ Ostilitatea dintre opricinici și „restul lumii” era așa de mare că, în 1571, când hanul tătar Devlet Ghirei a atacat Moscova, garda țarului n-a dorit să sară în ajutorul Moscovei, pentru a o apăra, așa că tătarii au incendiat și prădat orașul fără nicio problemă. Țarul însuși a fost neplăcut impresionat de această situație, care a dus, fără îndoială, peste un an, la scoaterea în afara legii a opricininei.

Rămaseră în urmă bucele autostrăzilor cu aglomerația matinală a mașinilor, pâlpăiră blocurile, apoi apărură pădurea și satele zemstvei, sterpe, lătratul câinilor în spatele gardurilor strâmbe, pisici jumulte pe porți scâlciate, cocoși răgușiți în brusturi-scaieți. Și uite – o nouă cotitură la stânga, un crâng de mesteceni, case părăsite, urme de incendii, trei tractoare chinezești ruginite, un sătuc *nou-nouț*, al ocinei, bine făcut, după el un altul, o pădurice tânără de pini, apoi una bătrână, un câmp arat, încă un câmp și încă unul, un drum șerpuit-alambicat în jurul iazului cu rațe și o singură rață, turnuri de pază, o lizieră de pădure cu urme de tăieri...

E adevărat, ca în cazul lui Kubasov, și la periferie se află elemente croite după același tipar, personalități puternice care pândesc din umbră recăpătarea prestigiului pierdut și ajungerea la putere, pentru a-și pune în practică ele însele pornirile autocratice.

Dacă *Ziua opricinicului* ne prezintă realitățile din perspectiva opricinicilor înșiși, Andrei Danilovici Komiaga, unul dintre oamenii de nădejde ai instituției, fiind eroul principal, descrierea unei zile obișnuite de muncă a lui fiind chiar fabula romanului (încheierea dilogiei se face prin revenirea la același erou, care, în capitoul final din *Kremlinul de zahăr*, *Mazilirea*, este ucis), cel de-al doilea roman, *Kremlinul de zahăr*, prezintă mai degrabă latura antiutopică, realitățile obișnuite din această Rusie feudalo-contemporană marcată de o ideologie puternică. Structurat ca o serie de povestiri legate, ca un leitmotiv, de Kremlinul din zahăr dăruit copiilor imperiului de către Țar, de Crăciun, care apare mai apoi în fiecare familie, în fiecare categorie socială, ca un memento al atotprezenței dictatoriale a statului (un fel de „normă” nouă, dulce, de data aceasta), *Kremlinul de zahăr* reunește piesele unui puzzle care compun societatea rusă. Păstrând și el frânturi de limbaj arhaizant, de care scriitorul nu face abuz, pentru a crea ceva din atmosfera epocii, romanul se dorește a fi o reconstituire a principalelor instituții ale statului feudal, dar și a vieții cotidiene din Rusia medievală, suprapuse discret pe realități contemporane de ultimă oră. Cuceririle tehnice sunt folosite pe scară largă de moscoviții anilor 2027-2028, dar numele acestora sunt arhaizante. Tot pentru a realiza unitatea de care avea nevoie, Sorokin reia, și în *Kremlinul de zahăr*, o serie de personaje secundare (călăul Șka Ivanov, opricinicul Ohlop), dar și fragmente semnificative pentru edificarea sistemului totalitar (paginile consacrate necesității ridicării Zidului, marfa modestă din galantarele magazinelor ș.a.), precum și cuceririle științei și tehnicii aflate la dispoziția cetățenilor ruși.

În pofida acestor elemente de progres material, sistemul social-politic a rămas mult în urmă, la nivelul *Domostroiului* lui Ivan cel Groaznic, cu oameni care își asumă statutul de victimă și evadează din aceste realități apăsătoare numai consumând substanțe psihotrope, unele permise, cumpărate „la liber” din farmacie (*kokoșă*), sau dobândite de cerșetori, sau pe sub mână, cum e cazul „acvariului” folosit de opricinici, altele însă fiind furnizate prin rețeaua de rezistență din underground. Libertatea

cuvântului nu e reprimată în totalitate (vezi anecdotele despre țariță, care circulă și la sate, și în cârciumi), dar există „dușmani ai regimului”, care sunt trimiși în lagăre de muncă pentru vini mai mult sau mai puțin imaginare. Epistola surorii frustrate, părăsite prin căsătorie de sora ei, constituie din nou o dovadă a manipulării oamenilor de rând printr-un fel de control al creierelor exercitat de Kremlin – ca instituție a puterii, dar și ca simbol al Rusiei autocrate. Kremlinul alb, orbitor, este cel care o tulbură, o hipnotizează pe copila venită la Moscova să vadă minunea albă (*Scrisoarea*), Kremlinul alb, rece, de cocaină, visat de țariță (*Visul*) constituie singura cale prin care acest complex poate fi acceptat, îndrăgit, dorit, în sfârșit, Kremlinul alb, din zahăr, este memento-ul puterii, dar și drogul acesteia prin care sunt „îndulciți” supușii din întregul imperiu. Starea de transă obținută cu ajutorul drogurilor este cea care oferă libertatea maximă de care se pot bucura supușii noii Rusii. Până și pentru opricinici, orgia sexuală, potențată de substanțele psihotrope, este calea de eliberare din această lume, modalitatea prin care fiecare poate evada (însă în grup, nu individual). A se vedea, în acest sens, și cântecul opricinicilor în transă, din romanul *Ziua opricinicului*, în care, la un moment dat, se spune: „Atârnă-cresc două aripi-înotătoare (...)/ De pământul drag se rup,/ Ne ridicăm acolo, deasupra pământului rusesc/ Și zburăm prin cer, prin cerul albastru/ Fără nicio piedică, zburăm acolo unde dorim...” (p.74).

Romanul abundă de numeroase teme contemporane, cum este cea a (ne)furnizării de gaze naturale spre Europa (în pofida cuceririlor progresului tehnic, criza de gaze este resimțită puternic și de populație, care e obligată să-și construiască „sobe rusești”, cu lemne, și să economisească, în week-end, energia electrică, urcând pe scări, nu cu liftul!!!, totul pentru a putea da cât mai mult gaz la export), a invaziei industriale și populaționale a Chinei, a Cortinei de Fier noi ce se ridică între Europa și Rusia, aici ilustrată de Marele Zid Rusesc. Ambele volume reiau obsesiv tema Zidului-Cortină (mai întâi aflăm aceste clișee din partea unui conducător al opricininei, Tataie, în timp ce, în volumul al doilea, din gura micuței Mașenka, și ea la curent cu lozincile induse copiilor la școală), ca o justificare pentru populație a măsurilor represive ce se iau pentru a ține la distanță dușmanii, mai ales din exterior, și a contribui astfel la menținerea stării de „neprihănire” a rușilor de rând. Mai mult, construcția însăși apare ca un rost, obiectivul suprem al statului, a cărui atingere este identică venirii pe pământ a împărăției cerești:

Știe că nu se va încheia deloc construcția Marelui Zid, că este împiedicată de dușmanii din afară și dinăuntru. Că mai trebuie făcute încă multe cărămizi înainte să vină fericirea generală. Se va înălța, se va înălța Marele Zid, va izola Rusia de dușmanii din afară. Iar pe cei dinăuntru opricinicii statului îi vor face bucăți. Că doar dincolo de Marele Zid sunt numai *cyberpunks* blestemați care ne sug ilegal gazele, catolici fățarnici, protestanți nerușinați, budiști nebuni, musulmani răi și pur și simplu ateii depravați, sataniști care, în acordurile unei muzici *blestemate*, se zbuciumă prin piețe, narcomani dezghețați, sodomisți nesățui care-și sfredelesc pe întuneric fundurile, vârcolaci siniștri care-și

schimbă înfățișarea dată de Dumnezeu, plutocrați lacomi, virtuali malefici, și tehnotroni nemiloși, și sadici, și fasciști, și megaonaniști...

Ca și în perioada represiunilor staliniste, când erau înăsprite măsurile de „protecție” a cetățenilor ruși de ispitele ușurate din exterior, mai ales din Occident, și în Rusia noului țar se încearcă justificarea, pentru oamenii de rând, a acestor măsuri de o duritate nemaivăzută prin (re)generarea progresivă dușmanilor, cauzată tocmai de măreția Faptei, a drumului ales de conducători:

Avem mulți dușmani, asta e adevărat. Imediat ce Rusia a reînviat din Tulbureala Sură, imediat ce s-a regăsit, imediat ce, acum șaisprezece ani, tătucul statului, Nikolai Platonovici, a pus prima piatră la temelia Zidului de Vest, imediat ce am început să ne delimităm de ce e străin dinafară, dar și de demonii din interior, imediat au apărut dușmanii, năvălind din toate părțile, ca niște scorpioni otrăviți. E adevărat – o idee măreață atrage după sine o rezistență măreață. Totdeauna statul nostru a avut dușmani, exteriori și interiori, dar niciodată nu s-a intensificat atât de înflăcărat ca acum lupta cu ei, în perioada Renașterii Sfintei Rusii. Nu doar o scăfârlie s-a rostogolit pe Lobnoe în acești șaisprezece ani, nu doar un tren i-a dus dincolo de Ural pe reacționari și pe familiile lor, nu doar un *cocoș roșu* a cântat în zori de zi în vilele boierilor de viță, nu doar un voievod s-a bășit pe stâlpii de tortură ai Departamentului de Taină, nu doar o scrisoare a fost aruncată în cutia „Cuvântului și Faptei” de la Lubianka, nu doar unui singur valutist i s-a umplut gura cu bancnotele adunate ilegal, nu doar un diac a făcut baie în apă clocotită...” (*Ziua opricinicului*, p.33).

Caracteristică pentru mai toate personajele din povestirile cuprinse în *Kremlinul de zahăr* este o anumită amorțeală, o stare de robotizare în care sunt aduse. Lumea în care trăiesc este oricum plină de roboți, dar și instituțiile statului, angajații lor, oamenii simpli trebuie să dezvolte la tot pasul automatisme. Fără îndoială, ca și în *Domostroiul* pregătit de Ivan cel Groaznic prin intermediul duhovnicului său, Silvestru, pentru fiecare situație cotidiană în care se află omul de rând trebuie să existe o cheie de comportament. Mașenka, băbuța de la coadă se simt obligate să denunțe, când ceva interzis de putere sau care reprezintă un potențial pericol apare la orizont. Dependența de autoritate pare a fi, la rândul ei, un drog destul de puternic. Țarul-batiușka, părintele nației, așa cum au fost văzuți conducătorii de la Kremlin de-a lungul istoriei, sunt un leitmotiv obsesiv. Prezența, Cuvântul, Fapta țarului (dar și „Cuvântul și Fapta” opricininei!) sunt acceptate de populație ca venind, la propriu și la figurat, din ceruri. Implicit, la toate nivelurile sociale se observă aceeași structură ierarhizată strict respectată: oamenii țarului, ai instituțiilor statului (dintre care cea mai impunătoare e opricinina, dar nici Departamentul de Taină, viitoarea forță de securitate, mult mai rafinată – vezi capitolul *Cociorva*). Și în bordel, și în cârciumă, și în mediul skomorohilor, fiecare își cunoaște locul și încearcă să nu intre în conflict cu puterea. Dedublarea schizofrenică este însă la

ea acasă: în intimitate fiecare este (oarecum) critic la adresa acestor instituții sau chiar la aceea a familiei imperiale. Adevărata forță care poate schimba ceva o constituie însă tot vechii „boieri”, vechii nomenclaturiști, care, până la urmă, în pofida unor demonstrații de forță ale Țarului, își vor recăpăta prin violență pozițiile (cap. *Mazilirea*). Ca și în timpul lui Ivan cel Groaznic, nu se vor schimba prea mult lucrurile o dată cu distrugerea opricininei. Sorokin declara într-un interviu lui Nikolai Sokolov, corespondent la „Newsweek”: „Opricinina moare mereu formal. Spiritul ei rămâne în conștiința rușilor. Putrezește în noi. Și de aceea până astăzi fiecare bodyguard sau lucrător într-o parcare se consideră în sine puțin opricinic. Ce să mai vorbim de administrația prezidențială...”

Rebotezarea instituțiilor nu înseamnă un progres autentic, noii lideri dezlănțuindu-se cu deosebită violență și în susul, și în josul scării sociale. Ceea ce e evident e că pentru oamenii simpli nimic nu se schimbă în bine. Reguli stricte au fost și vor mai fi și, fie că e vorba de Kremlinul alb sau de orice altă culoare, vor continua să fie „femecești” de aceste simboluri ale puterii ce li se induc de la vârf. Rusia de azi, a oligarhilor, ruptă în două, în țara bunului plac, care este Moscova, și restul lumii, o țară sărăcită și abrutizată, în care puține bucurii mai rămân oamenilor, oferă o imagine dramatică, un amestec de neofeudalism și autocrație cosmetizate cu gadgeturi de ultimă generație. Dilogia lui Sorokin este una dintre cele mai realiste scrieri din peisajul rusesc contemporan, un veritabil semnal de alarmă receptat cum se cuvine de presa din Rusia, care, până mai acum criticându-l vehement pe nonconformistul Sorokin, îi dă acum creditul necesar.

Din punct de vedere compozițional, și de data aceasta Sorokin apelează la modalități postmoderniste de compunere a textului. În afară de limbajul arhaizant, menționat deja, întâlnim la tot pasul ecouri ale unor scriitori ruși clasici și ale operelor lor, parodiate sau plasate aluziv în roman (visul calului alb al lui Komiaga trimite la troica zburătoare a lui Gogol, din *Suflete moarte*, *Pauza de masă* din lagăr are ecouri din *O zi din viața lui Ivan Denisovici* a lui Soljenițin, cerșetorii drogați trimit la *Azilul de noapte* al lui Maxim Gorki; „Îmi plac livezile, în ele este un spirit minunat”, spunea un cerșetor, trimițându-ne cu gândul la *Livada cu vișini* a lui Cehov; considerațiile despre sfințenie, tot ale cerșetorilor, trimit la *Frații Karamazov* și imaginea starețului Zosima ș.a.). De asemenea, sunt parodiate de asemenea numeroase zicători, expresii colocviale specifice epocii sovietice și, la fel ca în *Grăsimea albastră*, reîntâlnim în acest roman „motivul chinezesc”, sub forma numeroaselor obiecte pe care eroii de numesc în limba chineză, și mai ales a realităților din care aflăm de prezența, tot mai masivă, în societatea rusească, a vecinilor de la Răsărit, o obsesie/ premoniție a scriitorului, care nu ignoră în nici un caz legături din ce în ce mai apropiate cu prietenul „galben”.

Prin aceste ultime romane ale sale, Sorokin ne atrage într-un joc „adevărat”. Fabulația autentică, pe care o practica până acum, putem spune că a dispărut. Lucrurile deja nu se mai întâmplă pe hârtie, exotismele folosite nu sunt numai de amuzament. În pofida ludicului debordant, romanele lui Sorokin sunt semnale de alarmă foarte serioase

în privința reinstaurării (sau continuării) noii autocrații în Rusia. Și, tot prin aceste ultime scrieri ale sale, putem spune, de asemenea, că Vladimir Sorokin devine într-adevăr un scriitor clasic. Clasic, așa cum erau scriitorii ironizați chiar de către postmoderniști: moralizator, un exponent autentic al societății din care face parte, un martor al lucrurilor văzute și auzite care, prin testimoniul lui, îi va ajuta pe contemporani să înțeleagă mai bine lucrurile. Dacă nu le-au înțeles. Sau să se convingă de faptul că într-adevăr nu este de glumit, că situația este mult mai complicată decât pare, că, în pofida democrației afișate, bunul plac al celor de la putere este la el acasă, iar oamenii de rând trebuie să se mulțumească – nimic nou! – cu ceea ce le-au pregătit autoritățile. Dacă, la nivelul genului, dilogia lui Sorokin poate fi considerată o antiutopie, în realitate ne oferă pagini dintr-o cronică a timpului nostru, mult mai înfricoșătoare decât orice creație de ficțiune.